

Hakemsiz Yazılar

Opinion Papers

Türkiye'deki Konsorsiyumların Kütüphanelerde Satın Alma Üzerine Etkisi

Tuba Akbaytürk*

Öz

Türk üniversite ve araştırma kütüphaneleri, 20 yıldan beri kitap ve bilimsel dergi makalesi gibi basılı materyal paylaşımına dayalı bir işbirliği içindedir. Elektronik kaynakların yaygınlaşması ile bu oldukça kabul görmüş işbirliği biçimi yetersiz kalmaya başlamıştır. Küçülen kütüphane bütçelerinin daha iyi idaresi ve firmalarla daha iyi lisans anlaşması şartlarının sağlanabilmesi gereksinimi Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu- ANKOS' un oluşumunun temelinde yatan sebeplerden ikisidir. ANKOS' 2000 yılında 12 üniversite kütüphanesinin katılımı ile oluşmuştur. Geçen üç yıl zarfında üye kütüphane sayısı 70'e ulaşmıştır. ANKOS ulusal bir organizasyona dönüşürken, üye kütüphaneler de ANKOS' u satın alma iş akışının önemli bir bileşeni olarak görmeye başlamışlardır. ANKOS, bugün kütüphanelerin daha düşük fiyatlara daha çok elektronik kaynağa abone olma çabasını kolaylaştırmaktadır.

Bu makale ANKOS' un bireysel kütüphanelerin elektronik kaynaklara yatırımlarıyla ilgili kararlarına olan etkisini incelemektedir. ANKOS' un, kütüphanelerin bütçe harcamalarında değişiklik yapıp yapmadığı, yapılan harcamaların karşılığının daha iyi alınıp alınmadığı, daha uygun kontratlar imzalanmasına yardımcı olup olmadığı, firmalarla yaşanabilen dil engelini aşmada faydalı olup olmadığı, adil kullanım prensiplerinin kütüphanecilerce ve kullanıcılarca daha iyi anlaşılmasını sağlayıp sağlamadığı gibi soruların cevaplarını bulmak için üye kütüphaneler arasında bir anket çalışması yapılmıştır. Bu anketten çıkarılan bulgular analiz edilmiş ve istatistiksel verilere dönüştürülerek görselleştirilmiştir.

* 2-6 Haziran 2003 tarihleri arasında ODTÜ'de gerçekleştirilen 24. IATUL Yıllık Konferansı'nda sunulan bildiridir.

** Tuba Akbaytürk, Koç Üniversitesi'nde kıdemli sistem kütüphanecisidir. E-posta : takbayturk@ku.edu.tr

1. Amaç ve Tarihçe:

Kütüphanelerarası işbirliğinin ilk temelleri 1880'lerde atılmıştır. Örneğin, Amerikan Kütüphaneciler Derneği (ALA) bu dönemde raporlar yayınlamış ve komiteler oluşturmuştur. Amerikan Kongre Kütüphanesi ilk kataloglama projelerini gene bu yıllarda başlatmıştır¹. Kütüphane işbirliğinin İngiltere'deki ilk örnekleri arasında, 1930'da kütüphanelerarası ödünç verme ve ortak katalog oluşturma amaçlı dokuz bölgesel kütüphane sistemi kurulması da sayılabilir².

Bu ilk işbirliği girişimleri 1960 ve 1970'lerde kütüphane konsorsiyumları şekline dönüşmeye başlamıştır. Kütüphanelerin konsorsiyum kurmaya başlamalarının birincil sebepleri kaynak paylaşımı ve otomasyon çalışmaları olmuştur. Fiyat indirimi sağlamayı uman kütüphaneler, satın alma güçlerini bir araya getirerek S. L. Bostick'in makalesinde³ de isimlendirdiği gibi, "satın alma kulüpleri" oluşturmuşlardır.

Bilgi teknolojilerindeki değişimler ile Internet'in ve web'in geliştirilmesi kütüphane konsorsiyumlarına da farklı akımlar getirmiştir. Bu akımlar doğrultusunda kütüphaneler satın alma güçlerini, daha iyi fiyatlarla daha fazla elektronik kaynağa erişmek için bir araya getirmeye başlamışlardır. Kütüphane konsorsiyumları artık "satın alma kulüpleri" olmaktan çıkmıştır. Bugünün konsorsiyumları üyelerine kaynakları analiz etmede, seçmede, daha iyi lisans anlaşması şartları sağlanması için yapılacak pazarlıklarda ve farklı üyelerin sahip oldukları farklı uzmanlıkları paylaşmada yardım etmeyi amaçlamaktadır.

Bağımsız konsorsiyum çalışmalarındaki başarı, zamanla daha üst düzey işbirliğine dönüşmüş ve 1997'de International Coalition of Library Consortia (ICOLC) kurulmuştur. ICOLC kütüphaneler için dijital çağla başa çıkma amaçlı ilkeler ve başarılı uygulamalar yayınlamakta ve kütüphanelerle satıcı firmaları yıllık toplantılarla bir araya getirmektedir.

Türkiye'de 20 yıllık kütüphanelerarası ödünç verme tecrübesine rağmen, 1998 yılı sonlarına kadar elektronik kaynaklara konsorsiyum olarak erişim sağlanamamıştır. ULAKBİM tarafından ulusal bir akademik ağ kurma ve gerek veritabanlarına, gerekse elektronik dergilere ev sahipliği yapma şeklinde başlatılan ilk girişimler ODTÜ Kütüphanesi Müdürü önderliğinde bir aşama daha ileri götürülmüştür. Kendisinin işbirliği daveti üzerine, üniversite kütüphaneleri ve ULAKBİM, Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu'nu kurma olanaklarını incelemeye karar vermişlerdir. Bir dizi toplantı sonrasında, 1999 sonunda ilk üç konsorsiyum anlaşması imzalanmıştır. Bu girişim bugün beklenenin de ötesine geçerek 2003 yılında 70'i aşkın üyesi ile ülke genelinde bir konsorsiyuma dönüşmüştür.

Tablo.1 Yıllara göre üye sayısı ve abone olunan veri tabanı sayıları

	ANKOS üyeleri	Abone olunan veri tabanları
2000	12	5
2001	39	11
2002	56	16
2003	70	20

Bu hatırı sayılır büyümenin nedeni olarak, toplu hareket edilerek sağlanan fiyat indirimleri ve ANKOS Yönetim Kurulu'nun başarılı politikaları sayılabilir.

ANKOS'un kütüphane satın alma kararları üzerindeki etkisi ve ANKOS'a bu yüksek katılım oranının sebepleri bugüne kadar incelenmemiştir. Bu makale, bu ihtiyacı karşılamayı amaçlamaktadır.

2. İçerik

ANKOS'un tarihçesini ve gelişimini anlatan sunum ve makaleler mevcut olmakla beraber, çok azı ANKOS'un kütüphanelerin elektronik kaynaklara yaptıkları yatırıma olan etkilerini incelemiştir. Bu çalışmanın ele aldığı belli başlı bazı konular şöyle sıralanabilir:

- Yabancı firmalarla yaşanabilen yabancı dil sorunu, kütüphanelerin satın alımlarını etkilemekte midir? ANKOS, kütüphaneleri bu noktada desteklemekte midir?
- Üye kütüphaneler satın alım şıklarını ANKOS konsorsiyumları ya da denemeleri ile sınırlamakta mıdır?
- ANKOS'a yaklaşımlarında devlet ve vakıf üniversiteleri arasında belirgin farklılıklar var mıdır?
- ANKOS, üye kütüphaneler arasında aşağıdaki konulara karşı ilgi uyandırmakta mıdır?
 - Daha fazla kullanıcı eğitimi verme,
 - Telif hakları konusunda daha duyarlı olma,
 - Karar verme aşamalarında daha analitik olma (Örneğin, kullanım istatistiklerinden yararlanma).

Hızla artan üye sayısı dikkate alınırca, ANKOS'un elektronik kaynaklar konusunda kütüphanelere liderlik yapacak bir pozisyona geleceğine kesin gözü ile bakılabilir.

3. Yöntem

ANKOS üyelerinin elektronik kaynakları satın almada yaşadıkları değişimleri değerlendirmek amacıyla, bir anket hazırlanmıştır. Bu anketten beklenenler iki başlıkta toplanabilir: Ankete katılan kurumlar hakkında demografik veri sağlamak ve ANKOS'un bu kurumlar üzerindeki etkisini incelemek.

Anket "ANKOS'a niye katıldınız?" ya da "Lütfen abone olunacak ya da satın alınacak ürünleri belirlemede kurumunuzda kullanılan yöntemleri önem sırasına göre sıraya diziniz" gibi çoğu çoktan seçmeli 20 sorudan oluşmaktadır.

Anket, araştırmanın amacını anlatan bir kapak mektupla ANKOS e-posta ile-tişim listesine abone 76 kuruma e-posta ile gönderilmiştir. Devlet ve vakıf üniversitelerinin yanısıra iki devlet kuruluşuna ve bir askeri okula da ulaştırılmıştır. Cevaplama oranı 38 anketin geri dönmesi ile %51 civarında kalmıştır.

Tablo.2 Cevaplama oranı

	Vakıf üniversiteleri	Devlet üniversiteleri	Diğer
Gönderilen	19	51	6
Cevaplanan	13	24	1
Cevap yüzdesi	%68	%47	%17

Tablo.2'de görüldüğü gibi "Diğer" klasmanına giren kurumlardan sadece biri anketi cevaplamıştır ve yeterli temsiliyet olmadığı için bu kurumlar analiz kapsamı dışında tutulmuşlardır.

4. Analiz

4.1. Ankete Katılan Kurumlar:

Ankete katılan kurumlar arasında birinci ayırım, vakıf veya devlet üniversitesi olmaları olmasına rağmen, ANKOS üyelerinden ayrıca tam zamanlı öğretim görevlileri, lisans ve yüksek lisans öğrencileri olmak üzere kurum kapsamındaki toplam kullanıcı sayısını (full-time equivalent - FTE) ve bu sayının yüzde kaçının yabancı dilde, özellikle de İngilizce eğitim aldıklarını belirtmeleri istenmiştir.

Yayıncılar hala site lisanslı elektronik kaynakların fiyatlandırması ile ilgili dememelerine devam etmektedirler. Bu süreçte eş zamanlı kullanıcı sayısı önemini kaybetmeye başlamış gibi gözükmektedir. Yeni eğilim, akademik kütüphanelerde fiyatı FTE üzerinden hesaplama yönündedir. Bu da kalabalık kurumların site

lisanslı ürünlere abone olurken FTE'leriyle doğru orantılı olarak büyük paralar ödemesi anlamına gelmektedir.

Türkiye gibi İngilizcenin akademik kullanımının düşük olduğu ülkelerde, toplam öğretim görevlisi ve öğrenci sayısı olarak tanımlanan FTE, potansiyel kullanımı ve devamında fiyatı belirlemede yanıltıcı olmaktadır. Bu konu ANKOS'da tartışılmış ve toplam öğretim görevlisi ve eğitim dili İngilizce olan bölümlerdeki toplam öğrenci sayısı gibi alternatif tanımlar önerilmiştir. Bu tanımlar zaman içinde daha da geliştirilebilir ve geniş tabanlı kabul görebilir hale getirilebilir.

Türk devlet üniversiteleri geniş öğrenci kitlelerine sahiptirler. Tablo.3 bu sayıları göstermektedir. Devlet üniversiteleri için ortalama FTE 10.989,58 iken vakıf üniversitelerinde bu sayı sadece 2.500'tür. Eğitim dili, anketi yanıtlayan vakıf üniversitelerinin %61,53'ünde İngilizcedir. Bu oran devlet üniversitelerinde %8,33'e düşmektedir. Bu iki oran arasındaki çarpıcı fark, yeni bir fiyatlandırma formülü bulma gereksinimini desteklemektedir.

Tablo.3 2002-2003 FTE'leri

Cevap	Vakıf üniversiteleri	Devlet üniversiteleri.
2.500'den az	9	5
2.500 – 10.000 arası	3	2
10.000 – 20.000 arası	1	9
20.000'den çok	-	8

Tablo.4, elektronik kaynaklara ayrılan bütçelerin FTE cinsinden hizmet verilen nüfusla çapraz karşılaştırmasıdır. Önceki yıllara ait benzer verilerin mevcut olmaması, herhangi bir karşılaştırma ya da genelleme yapmaya imkan tanımamaktadır. Gene de vakıf üniversitelerinin sanıldığı gibi aksine her zaman büyük bütçelere sahip olmadıkları gözlemlenmektedir.

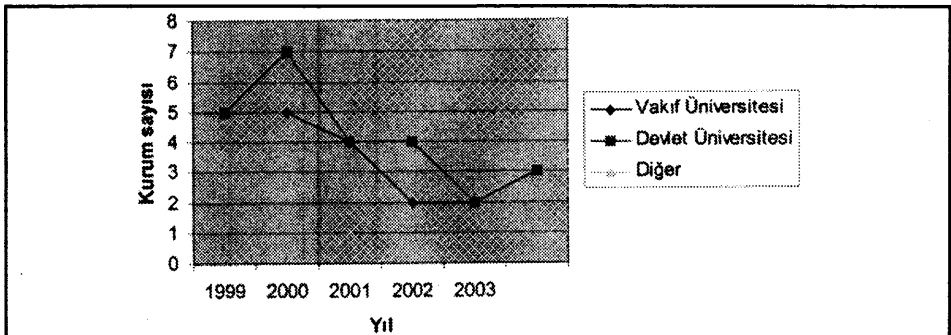
Tablo.4 2002 e-kaynak bütçeleri

(bin)	2.500'den az		2.500-10.000 arası		10.000-20.000 arası		20.000'den çok	
	Vakıf Üniv.	Devlet Üniv.	Vakıf Üniv.	Devlet Üniv.	Vakıf Üniv.	Devlet Üniv.	Vakıf Üniv.	Devlet Üniv.
\$28'den az	5	2				2		2
\$28 - \$85 arası	2	3	1	3		2		2
\$85 - \$195 arası			1	2		1		2
\$195- \$280 arası	1				1	1		1
\$280' den çok	1					1		

Ankete katılan kurumlara, elektronik kaynaklara ayırdıkları bütçelerin yanı sıra 1999-2002 yılları arasında elektronik ve basılı kaynaklara ayırdıkları bütçelerin oransal değişimi sorulmuştur. Büyük çoğunluk (%66) elektronik kaynaklar lehine %10 ile %450 arasında bir artıştan söz etmiştir. Sekiz kurum basılı dergi iptalleri sayesinde basılı kaynak bütçelerinde tasarrufa gidildiğini belirtmiştir. Kalan %44'e bakıldığında, bu kurumların ya yeni kurulmuş kurumlar olduğu yada ilk kez 2002 yılında elektronik kaynaklara abone oldukları için geriye dönük karşılaştırma yapamadıkları görülmüştür.

4.2 ANKOS Üyeliği:

Ankette katılımcılara ANKOS'a ne zaman üye oldukları sorulmuştur. Cevaplar Şekil.1'de gösterilmektedir. Beş devlet üniversitesinin cevabı 1999 iken, bazı kurucu üniversiteler bu yılı 2000 olarak vermişlerdir. Bu uyumsuz cevaplar anket sorusunun yanlış anlaşıldığı şeklinde yorumlanabilir.

Şekil.1

Ne zaman katıldıklarına ek olarak, ANKOS'a neden katıldıkları da ankette kurumlara sorulan bir diğer sorudur. Tablo.5'de de görülebileceği gibi, ANKOS'a katılımdaki ana sebep daha düşük fiyatlardan faydalanarak daha fazla kaynağa, daha uygun lisans anlaşmaları ile erişebilmektir. Sınırlı kaynaklara sahip diğer kurumlara destek vermek ise bir tek kurum tarafından "Diğer" kapsamında belirtilen ek bir sebep olmuştur.

Tablo.5 ANKOS'a katılım nedenleri

Cevap	Vakıf Üniversitesi		Devlet Üniversitesi	
	10	%77	23	%96
Daha ucuz abonelik	10	%77	20	%83
Daha fazla kaynağa abonelik	10	%77	19	%79
Lisans anlaşmalarında kütüphanelerin lehine düzenlemelerin sağlanması	6	%46	18	%75
Firmalarla bire bir görüşme gereksiniminin ortadan kalkması	3	%23	12	%50
Teknik sorunların daha hızlı çözülmesi	6	%46	12	%50
Dergi aboneliklerindeki kesişmelerin ülke genelinde azaltılması	1	%8		
Herkes katıldığı için	1	%8		
Diğer.....	1	%8		

4.3 Ürün Seçimi ve İngilizce

Bazı ülkelerin aksine İngilizcenin Türkiye'de yaygın olarak kullanılmaması, Türkiye'de iş yapan yabancı firmalarla kütüphaneler arasında iletişim sorunu yaşanabileceğini düşündürmektedir. Aynı varsayım altında, akıcı İngilizce konuşabilen satın alma kütüphanecisi bulunmayan kurumların yerel dağıtımıcılar/ temsilciler ya da Türk satış danışmanı olan firmalar ile çalışmayı tercih ettikleri düşünülebilir. Bu tercih de bazı ürünlere aşırı ilgi doğurken, bazı ürünlerin hiç dikte alınmamasına neden olabilir.

Tablo.6 Dil bir engel midir?

Cevap	İngilizce bilen satın alma kütüphanecisi olan		İngilizce bilen satın alma kütüphanecisi olmayan	
	Vakıf Üniversitesi	Devlet Üniversitesi	Vakıf Üniversitesi	Devlet Üniversitesi
Türkiye’de temsilcilikleri olan firmaların ürünleri tercih ediliyordu	1	4	1	7
Türk satış danışmanı olan firmaların ürünleri tercih ediliyordu		2		4
Farketmiyordu	7	3	2	6
Diğer	1	1		
Boş			1	

Tablo.6, ANKOS’a katılmadan önceki kütüphanelerin firma tercihleri ile kütüphanede İngilizce bilen satın alma kütüphanecisinin olup olmaması arasındaki çapraz ilişkiyi göstermektedir. Vakıf üniversitelerinin %64’ü kendilerini yerel dağıtımıcılar ya da Türk satış danışmanı olan firmalar ile sınırlamamaktadırlar. Bu oran devlet üniversitelerine gelince %13’e düşmektedir. Ayrıca yine İngilizce bilen satın alma kütüphanecisi olmayan vakıf üniversitelerinin %18’i ve devlet üniversitelerinin %25’i için bu durum tercihlerinde fark yaratmamaktadır. Bu kurumlardan biri kütüphane müdürünün kütüphane adına yabancı firmalarla iletişimi sağladığı yönünde ankete bir not eklemiştir. İngilizce bilen satın alma kütüphanecisi olmamasına rağmen “Farketmiyordu” şikkını seçen pek çok devlet ve vakıf üniversitesi için de bu durum geçerli olabilir.

Bunu destekleyici bir diğer not ise satın alma personelinin kütüphaneci değil de destek elemanı olduğu, ama akıcı derecede İngilizce bildiği için alınan ürünün Türkçe bilen biri tarafından pazarlanıp pazarlanmamasının önemi olmadığıdır. Bu yanıt, anketteki ilgili sorunun kaleme alınışından kaynaklanan bir yorumlama sorununu olduğunu düşündürmektedir. Bu konuda son bir nokta ise, 2003 yılı için herhangi bir elektronik kaynağa sahip olmayan kurumların da “Diğer” yerine “Farketmiyordu” şikkını seçmiş olmalarıdır.

Tablo 5’de görüldüğü gibi, %69 gibi anlamlı bir çoğunluk ANKOS’a firmalarla bire bir görüşme gereksiniminin ortadan kalkması için katıldıklarını belirtmişlerdir.

4.4 Ürün Seçimi ve Kullanılan Yöntemler

Ankete katılan kurumlardan, abone olunacak ürünlerin seçiminde kullanılan yöntemleri, kullanım tercihine göre öncelik sırasına dizmeleri istenmiştir. Sıralanmak üzere verilen her yöntem için ortalamalar hesaplanmıştır (Tablo.7). Hesaplanan ortalamalara göre hazırlanan yöntemlerin listesi aşağıda verilmiştir:

1. Öğretim üyelerinin önerileri,
2. ANKOS duyuruları,
3. Kütüphane personelinin önerileri,
4. Firma ziyaretleri,
5. Konferans ortamlarındaki standlar,
6. E-posta listeleri,
7. Diğer.

Tablo. 7 Ürün seçim yöntemleri

Yöntem/Sıra	1	2	3	4	5	6	7	ORTALAMA	MEDYAN
Kütüphane personelinin önerileri	1	11	5	4	7	4	1	3.64	3
Öğretim üyelerinin önerileri	28	6	2		1			1.38	1
ANKOS duyuruları	7	7	15	4	1			2.56	3
Firma ziyaretleri		3	3	9	10	7		4.47	5
Konferans ortamlarındaki standlar		3	4	8	5	10	2	4.66	5
E-posta listeleri		1	3	6	8	9	2	4.7	5
Diğer	1	1				1	1	-	-

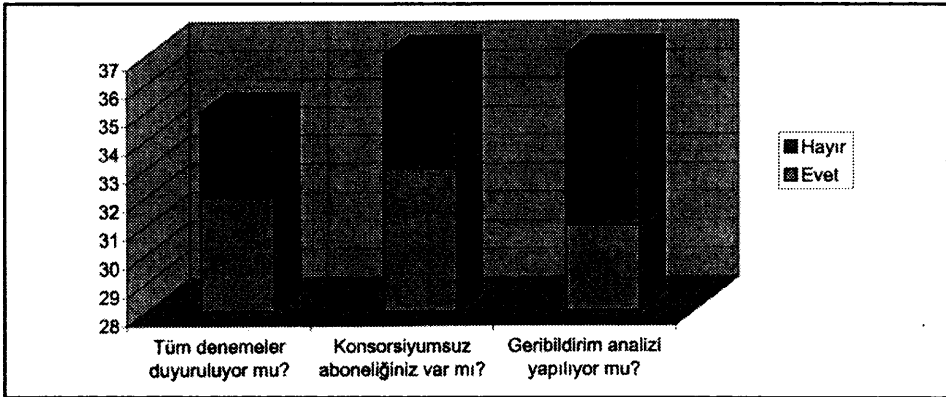
Bu tablodan da görülebileceği gibi kütüphaneler, öğretim üyelerinin önerilerine ağırlık vermekte ve öncelikli olarak onların araştırma ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadırlar. Diğer taraftan, ANKOS'un da üye kütüphanelerin ürün seçimlerinde ciddi bir etkisi görülmektedir. Bu etki kütüphane personelinin önerilerinin ve firma ziyaretleri ya da konferans standları gibi geleneksel yöntemlerin önüne geçmiştir.

Tüm devlet üniversiteleri ve 11 vakıf üniversitesinden sekizi yıl boyunca açılan tüm ANKOS deneme kullanımlarını kullanıcılarına duyurduklarını belirtmişlerdir. Tüm denemeleri duyurmadıklarını söyleyen üç vakıf üniversitesinden biri, sadece abone olmaları muhtemel olanları duyurduklarını ankette vurgulamış-

tır. Bu yanıtlar, ANKOS'un ürün seçim yöntemlerinin, Türk üniversiteleri arasında büyük güvenilirliğe sahip olduğuna işaret etmektedir.

Çok da şaşırtıcı olmayan bir bulgu da, iki devlet ve iki vakıf üniversitesi dışında kalan kurumların hiçbirinin, ANKOS'un 2003 yılı için konsorsiyum oluşturmayı deneyip de çeşitli sebeplerle başaramadığı ürünlere abone olmadığıdır. Daha da az şaşırtıcı olan, ise bu iki vakıf üniversitesinin tüm denemeleri kullanıcılarına duyurmayan iki kurumla aynı kurumlar olmasıdır ki, bu da basit bir rastlantıdan ibaret olmamalıdır.

%83 gibi çok yüksek bir yüzdeyle ankete katılan kurumlar, kullanıcılarından denemelerle ilgili geribildirim aldıklarını ve bunları analiz ettiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte bazı katılımcılar kullanıcı geribildirimimin yetersizliğinden yakınmışlardır. Bu da genel olarak kütüphanelerin kullanıcıdan beklentilerini ve kullanıcı katılımlarının, kütüphanenin karar verme işlevinde anahtar bir eleman olduğunu hissettirecek bir kullanıcı bilgilendirme programına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

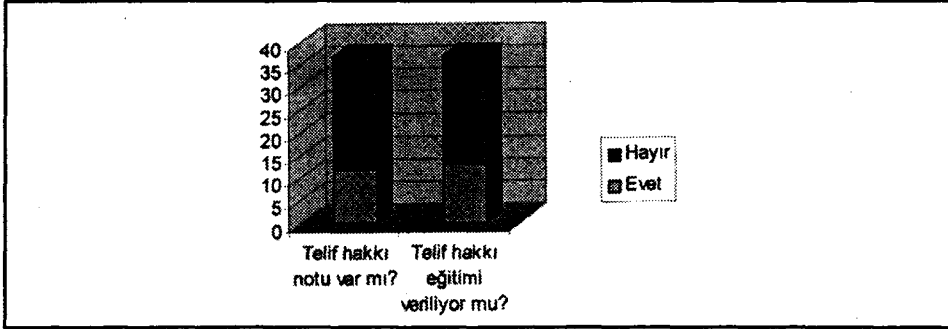
Şekil.2

4.5 Diğer

Yukarıda tartışılan ürün seçimiyle ilgili konular dışında, ANKOS'un önemli rol oynamakta olduğu ya da önümüzdeki günlerde liderlik etmeyi düşündüğü pek çok başka alan daha bulunmaktadır.

Telif hakları ve adil kullanım bilinci : Ankete katılanlara ilk olarak web sitelerinde kullanıcılarını telif hakları ve adil kullanım konularında uyarıcı bir notun olup olmadığı, eğer varsa ne zamandan beri var olduğu sorulmuştur. Şekil. 3'de gösterildiği gibi, sadece katılımcıların üçte birinde böyle bir uyarıcı notu bulun-

makta ve bu konuda kullanıcılarına eğitim vermektedirler. İlk not cevaplarına göre 2001 yılında web'e yerleştirilmiş gözükmeyle beraber, eğitimler 1999 yılına kadar geriye gitmektedir. Eğitimler, kitaplar ve basılı dergiler de telif haklarına tabi oldukları için daha eski bir tarihe kadar geri gidiyor olabilir. Bu ve çoğu üniversitenin web sitelerine ve elektronik kaynak aboneliklerine çok yakın zamanda sahip olmaları, eğitimlerin web'e konacak nottan önce başlamasına sebep olmuş olabilir.

Şekil. 3

Kullanım istatistikleri : Kütüphaneler koleksiyonlarını ve hizmetlerini niceliksel olarak değerlendirme hususunda eskiye dayalı bir geleneğe sahiptirler. Bugün pek çok elektronik kaynak, oldukça detaylı kullanım istatistikleri sağlamaktadır. Bu istatistiklerin sağlanabilirliği, niceliksel analizleri gündelik kütüphane çalışmalarına katma yönünde yeni ufuklar açmaktadır. Şekil.4' de gösterildiği gibi, katılımcıların %92'si kullanım istatistiklerini veri tabanı abonelikleri ve yenilemelerinde karar verme aracı olarak kullanılmaktadır. Hatta, 10 kütüphane kullanım istatistiklerine dayalı olarak abonelik iptaline yapmıştır. Bu bulgu, ANKOS'un bir çalışma grubu oluşturarak üyeleriyle paylaşılmak üzere bir niceliksel analiz modeli üzerinde çalışma kararı almasının ne kadar gerekli ve zamanlı olduğunu göstermektedir.

Şekil. 4

Lisanslar : Lisans anlaşmaları, zor hukuk İngilizceleri ile maddeleri taraflarca fazla sorgulanmadan imzalanarak dokümanlar olagelmışlerdir. Ankete katılan kurumlar arasında da sadece üçü ANKOS Yönetim Kurulu'nun bir model Türk Ulusal Site Lisansı hazırlamasına ve veri tabanı sağlayıcılarının lisanslarını model lisans ile karşılaştırmaya başlamasına kadar, abone oldukları veri tabanının lisans anlaşmasında imza aşamasında değişiklik talep etmişlerdir. Bugün ANKOS yaptığı karşılaştırmalar ve talep ettiği değişikliklerle üyelerinin yasal haklarını da güvenceye almada önemli bir rol oynamaktadır.

Kullanıcı eğitimi : Kütüphaneler elektronik kaynaklara büyük maddi yatırımlar yapmaktadırlar. Bu yatırımların kütüphaneye geri ödemesi yüksek kullanım oranı şeklinde olmaktadır. Bu kaynaklar formal kullanıcı eğitimleri ya da tanıtım programları aracılığı ile yaygın olarak duyurulabilir. Katılımcı kurumların %81'i abone oldukları veri tabanları için kullanıcılarına eğitim vermektedir. ANKOS'un da kullanıcı el kitapları ve veri tabanları hakkında kısa bilgiler hazırlamak yönünde sürmekte olan girişimi, bu %81'lik eğitime katkıyı daha da arttırabilir ve kullanıcı eğitim programlarına bir standart getirebilir.

5. Sonuç ve Öneriler

ANKOS, her ne kadar başlangıçta kurumların satın alma güçlerini bir araya getirmesiyle geniş bir kabul görmüş olsa da, asıl büyük adımını üyelerini yabancı firmalarla iletişimlerini kolaylaştırarak, lisans anlaşmalarını değerlendirmeye tabi tutarak, kullanım istatistiklerini analiz ederek ve kullanıcı eğitimini destekleyerek atmıştır.

Odak grup tekniği kullanılarak bu noktaların daha detaylı incelenmesi gerekmektedir olup bu tekniğin ankete göre daha etkileşimli bir ortam yaratacağı ve anında takip soru olanağı sunacağı bir gerçektir. Bu odak grup seansları esnasında ANKOS'un üyelerine destek verebileceği başka alanlar da tespit edilebilir. Bu alanların tesbitini takiben, farklı uzmanlıklara sahip üyelere faydalanılarak bu açıkları kapayacak programlar tasarlamak mümkün olacaktır.

**Türkiye'de Korsorsiyumların Kütüphanelerde Satın Alma Üzerine Etkisi :
ANKOS Üyelerine Yönelik Anket Çalışması**

..... Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığına,

Haziran 2003'de Ankara'da ODTÜ'nün ev sahipliğinde düzenlenecek 24. IA-TUL konferansında sunacağım çalışma için ekteki anket formunu doldurarak 1 Mart 2003 tarihine kadar takbayturk@ku.edu.tr adresine göndermenizi rica eder, işbirliğiniz ve bu çalışmayı desteklediğiniz için çok teşekkür ederim.

Saygılarımla,
Tuba Akbaytürk

1. Bağlı olduğunuz kurum:
 - Vakıf üniversitesi kapsamındadır
 - Devlet üniversitesi kapsamındadır
 - Diğer (Lütfen belirtiniz)
2. Kurumunuzun 2002-2003 FTE (Full Time Equivalent - Tam zamanlı öğretim görevlileri, lisans ve yüksek lisans öğrencileri olmak üzere kurum kapsamındaki toplam kullanıcı sayısı)'si hangi aralıktadır?
 - 2.500'den az
 - 2.500 – 10.000 arası
 - 10.000 – 20.000 arası
 - 20.000'den fazla
3. Kurumunuzda eğitim dili nedir? Yabancı dilde eğitim verilen bölümlerdeki öğrenci sayısı 2002-2003 FTE'sinin yüzde kaçını oluşturmaktadır?
.....
4. Elektronik kaynak satın alımına ayrılan 2002 yılı bütçeniz hangi aralıktadır?
 - 50.000.000.000 TL'dan az
 - 50.000.000.000 TL – 150.000.000.000 TL arası
 - 150.000.000.000 TL – 350.000.000.000 TL arası
 - 350.000.000.000 TL – 500.000.000.000 TL arası
 - 500.000.000.000 TL'dan fazla

5. 1999 ve 2003 yılları arasında elektronik yayın harcamalarınız yüzde kaç oranında bir artış gösterdi? (Bu artış basılı yayın harcamalarınıza kesinti getirdiyse lütfen belirtiniz)

.....

6. ANKOS'a hangi yıl üye oldunuz?

.....

7. ANKOS'a niçin katıldınız? (birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz)

- Daha ucuz abonelik
- Daha fazla kaynağa abonelik
- Lisans anlaşmalarında kütüphanelerin lehine düzenlemelerin sağlanması
- Firmalarla bire bir görüşme gereksiniminin ortadan kalkması
- Teknik sorunların daha hızlı çözülmesi
- Dergi aboneliklerindeki kesişmelerin ülke genelinde azaltılması
- Herkes katıldığı için
- Diğer

8. Aşağıdaki tabloyu lütfen doldurunuz:

	Abone olunan veritabanı sayısı	ANKOS üzerinden abone olunan veritabanı sayısı	Abone olunan e-dergi sayısı	ANKOS üzerinden abone olunan e-dergi sayısı
2000				
2001				
2002				
2003				

9. ANKOS'a katılmadan önce kütüphanenizde ürün seçerken:

- Türkiye'de temsilcilikleri olan firmaların ürünleri tercih ediliyordu
- Türk satış danışmanı olan firmaların ürünleri tercih ediliyordu
- Farketmiyordum
- Diğer

10. Kütüphanenizde yabancı firmalarla yazışmaları sürdüreceği iyi derecede İngilizce bilen sağlama kütüphanecisi mevcut mudur?

- Evet, tane
- Hayır

11. ANKOS'un 2002 yılı içinde konsorsiyum kurmaya çalıştığı ama çeşitli sebeplerle başaramadığı herhangi bir veri tabanına 2003 yılı için kurumsal aboneliğiniz var mı (Örneğin: IEEE), lütfen belirtiniz.

.....

12. Alınacak/abone olunacak ürünleri belirlerken kullandığınız yöntemleri 1 en yüksek, 7 en düşük olmak üzere lütfen 1'den 7'ye öncelik sırasına diziniz:
- Kütüphane personelinin önerileri (..)
 - Fakülte üyelerinin önerileri (..)
 - ANKOS duyuruları (..)
 - Firma ziyaretleri (..)
 - Konferans ortamlarındaki standlar (..)
 - Email listeleri (..)
 - Diğer (..)
13. Yıl içinde yapılan tüm ANKOS deneme erişimlerini kullanıcılarınıza duyuruyor musunuz?
- Evet Hayır
14. ANKOS denemeleri ile ilgili kullanıcı geribildirimlerini topluyor ve analiz ediyor musunuz?
- Evet Hayır
15. Kütüphane web sayfanızda elektronik kaynakların telif hakları ve adil kullanımları ile ilgili kullanıcılarınıza yönelik bir açıklama var mı?
- Evet,'dan beri
- Hayır
16. Telif hakları ve adil kullanım konusunda kullanıcı eğitimi veriyor musunuz?
- Evet,'dan beri
- Hayır
17. ANKOS Yönetim Kurulunca hazırlanan TRNLS öncesi imzaladığınız lisans anlaşmalarında herhangi bir değişiklik için firmalardan talebiniz oldu mu?
- Evet Hayır
18. Abone olunan veritabanları için kullanıcı eğitimi veriyor musunuz?
- Evet Hayır
19. Kullanım istatistiklerini hangi veritabanlarına abone olunacağına ya da hangilerinin aboneliklerinin yenileneceğine karar vermek için kullanıyor musunuz?
- Evet Hayır
20. Düşük kullanım istatistikleri sebebiyle hiç iptal ettiğiniz veri tabanı oldu mu?
- Evet Hayır

Kaynakça

- ¹ James J. Kopp. "Library consortia and information technology: the past, the present, the promise" *Information Technology and Libraries* 17 (1998): 7-12
- ² Barbara Buckley. "Library cooperation and partnerships in the United Kingdom: or how joined-up Government is leading to joined-up libraries" (Çevrimiçi), Elektronik adres: <http://www.csu.edu.au/special/raiss99/papers/bbuckley.html>
- ³ Sharon L. Bostick. "The history and development of academic library consortia in the United States: an overview," *The Journal of Academic Librarianship* 27 (2001): 128-130
- ⁴ William Gray Potter. "Recent trends in Statewide Academic Library Consortia," *Library Trends* 45 (1997): 416-435
- ⁵ Arnold Hirshon. "Libraries, consortia, and change management," *The Journal of Academic Librarianship* 25 (1999): 124-126
- ⁶ Yaşar Tonta. "Collection development of electronic information resources in Turkish libraries," *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services* 25 (2001): 291-298